

NICELIKSEL ARAŞTIRMA SÜRECİ

3.1.1. Temel Kavramlar

Nicel araştırma tasarımına ilişkin olarak daha ayrıntılı bilgi vermeye geçelim (Şekil). Nicel araştırmalarda çoğunlukla kuramdan yola çıkan denencelerin kurulması gerektiğine değinmiştik. Kuram açıklama savı olan kavramlar dizgesi olarak tanımlanabilir. Nicel araştırmada araştırma soruları denencelere dönüştürülür. Denencelerse değişkenlerle ilgilidir. *Değişkeni* daha önceki sayfalarda bir kavramın veya yapının görgül temsili olarak tanımlamıştık. Nicel araştırmalarda kuramları oluşturan kavramların nitelikleri soyutken, değişkenler araştırmacıların kullanabilmesi için sayısallaştırılabilme niteliği taşırlar. Örneğin, cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi gibi unsurlar değişkenlerdir. Kişilik özelliklerinin pek çoğu da, bu tür araştırmada değişken olarak kullanılabilir. Gazete okuma süresi veya televizyon izleme süresi de değişkenlere örnektir. Değişkenler, bir alt düzeyde değişken özelliklerine sahiptirler. Örneğin kadın-erkek özellikleri, cinsiyet değişkeninin alt sınıfıdır. Yaş açısından bireylerin gerçek yaşı veya yaş kümeleri (18-24; 25-31 gibi) da değişkenlerin özellikleridir. Televizyon izleme değişkeni de düşük, orta, yüksek gibi üç özellik olarak kurulabilir.

3.1.2. Değişken Tipleri

Değişkenler, diğer değişkenlerle olan ilişkilerine göre daha da ayrıntılandırılarak tanımlanabilir. Temel bir ayrımın bağımlı ve bağımsız değişken olduğundan söz etmiştik. Nicel araştırma yaklaşımı içinde olan deneyler (laboratuar deneyleri de denir) açısından bağımsız değişken, araştırmacı tarafından güdülen (manipüle edilen) değişkendir. Bu değişken yoluyla ölçülebilir çıktılar elde edilmesi beklenmektedir. Bu nedenle bazen bağımsız değişkene uygulama değişkeni, bağımlı değişkene de çıktı değişkeni denir. Tarihsel olarak bakıldığında nicel araştırmaların temel

hedeflerinden biri bağımsız ve bağımlı değişkenler arasındaki ilişkinin yakınlığını ortaya çıkartmaktır.

Bir iletişim araştırmacısı televizyon haberlerinin, kültür ve sanat olayları konusunda bilgili olmaya yol açtığını göstermek isteyebilir. Kuramcılardan biri, bunun, ancak kültür ve sanat olaylarının haber bülteninde nasıl verildiğiyle ilişkili olduğunu savlayabilir. Bir başkası, bireylerin haberleri ne kadar izlediğiyle ilgili olduğunu ileri sürebilir. Birinci durum için gerçekleştirilecek araştırmada, bir laboratuvar ortamı kullanılabilir. Bu ortamda haber bülteninde kültür-sanat olaylarının yeri değiştirilebilir. İzleyicilerin bazıları aynı olaya ilişkin bilgiyi, birinci sırada; bazıları ortada ve bazıları da son sırada izlettirilir. Diyelim ki, izledikten sonra en az “hatırlamanın”, kültür ve sanat haberinin ortada verilmesi durumunda olduğunu test etmek istiyoruz. Bu durumda, kültür-sanat olayının bültendeki yeri *bağımsız değişken*; hatırlama oranı *bağımlı değişkendir*.

Bireylerin izleme yoğunluğuyla hatırlama ilişkisi kurulan ikinci durumda, bir küme izleyiciye geçtiğimiz hafta ne kadar televizyon izlediklerini öğrenmemizi sağlayacak anket (yoklama) kağıdı verebiliriz. Benzeri sorular radyo ve gazete izleme sıklıklarına ilişkin de verilebilir. Aynı kümeye, belli bir kültür-sanat olayına ilişkin bilgilerini ölçen başka sorular da sorulur. Bu araştırmanın sonucunda düşük izleme ile yoğun izleme yapanlar arasında kültür-sanat olaylarını bilme konusunda bir fark olup olmadığı ortaya çıkarılabilir.

Nicel araştırma tasarımını belirleyen kuramla ilişkili olarak kurulmuş olan denencelerdir (Şekil). Denence değişkenler arasındaki ilişkilerin geçici olarak tanımlandığı cümledir. Bununla birlikte denencelerin kurulması ve sınanması sadece niceliksel araştırmalara özgü değildir. Örneğin mantıkçı pozitivistin etkisindeki pek çok bilimsel araştırma, denencelerin kurulmasından önce niteliksel yöntemleri kullanarak, ilerde kurulacak denencelerin ortaya çıkmasını sağlamak için nitel yöntemleri kullanır (Gunter, 2002: 211). Ayrıca, mantıkçı pozitivistin dışındaki yaklaşımlara sahip

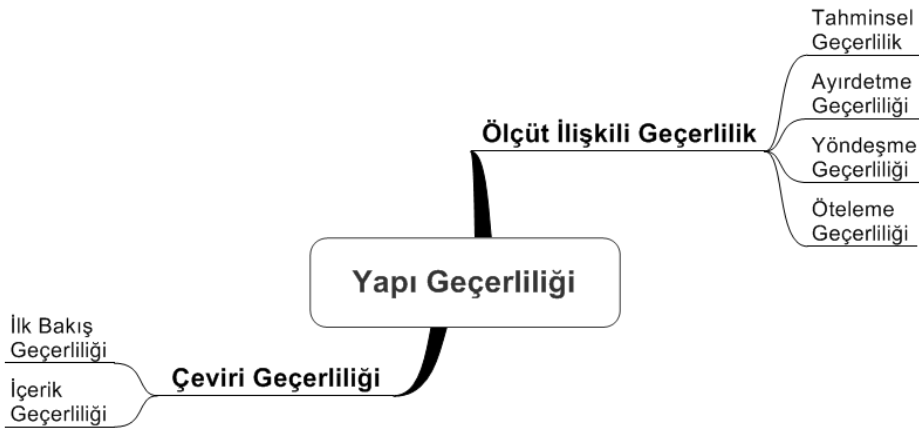
biliminsanlarından niteliksel araştırma yapanların tamamının her türlü niceliksel çözümlmeyi reddettiği veya reddetmesi gerektiği inancı da yanlıştır.

Bununla birlikte “saf” haliyle nicel araştırmalarda, belli koşullar altında bir bağımsız değişkenle belli bir şekilde oynanması durumunda (deneysel araştırmalarda) veya bağımsız değişkenin diğer değişkenler üzerindeki gücünün (yoklama araştırmaları) ölçülebileceği beklentisi vardır. Araştırmacı, bu kestirimin doğru olup olmadığını saptamaya çalışır.

3.1.3. Nicel Araştırmalarda Geçerlilik

Önceki sayfalarda, *geçerliliğin* iki türü olduğundan söz etmiştik. Bunlar içsel geçerlilik ve dışsal geçerlilikti. İçsel geçerlilik bir ölçümün temsil ettiği yapıyı ve kavramları tutarlı olarak elde edip edemediği anlamına gelir. Dışsal geçerlilik, ölçümün dış dünyaya genellenebilirliğiyle ilgilidir. Ortaya çıkan sonucu belli bir mekan ve zamandaki bir kümeye genelleyebiliyor muyuz?

Şekil 34: Yapı Geçerliliği Sınıfları

Geçerlilik araştırmalarda önemli bir unsurdur. Niceliksel araştırmada *yapı* (İngilizce construct) kavramların tutarlı olarak bir araya gelmesinden oluşur. Bu kavram zaman zaman kişilik tipleriyle bağlantılı olan bireysel özellikleri tanımlamak için de kullanılır. Nicel araştırmalara ilişkin olarak içsel geçerliliği *yapı geçerliliği* olarak tanımlarız (Şekil 3.1). Trochim'e göre yapı geçerliliği, kuramdan değişkenlere ve ölçümlere geçerken yaptığınız işlemlerin yapıyı doğru olarak yansıtmadır (2004, bölüm: Measurement Validity Types) Yapı geçerliliğinin şu iki alt sınıfı bulunmaktadır:

- Çeviri geçerliliği
- Ölçüt-ilişkisi geçerliliği

3.1.3.1. Çeviri Geçerliliği

Çeviri geçerliliğinde, işlemlerin yapının iyi bir yansıtıcısı olup olmadığı üzerine odaklaşılır. Kuramsal yapının iyi ve ayrıntılı bir tanımına sahipsinizdir ve yaptığımız işlemleri bunları göz önüne alarak doğru olup olmadığını değerlendirebilirsiniz. Ölçüt ilişkili geçerlilik, işlemlerin davranışının kuramsal yapıya uygun davranıp davranmadığını ortaya çıkartmaya yöneliktir. Tam anlamıyla anlamamız için sabırlı olmanız gereken bu geçerlilik türü, yapı üzerine temellendirilmiş işlemin diğer işlemlerinizle ilişkili olarak tahmin edilebilir şekilde çalışıp çalışmadığını anlamaya yöneliktir.

İlk bakıştaki geçerlilik, (İngilizce face validity) ölçülen bir değişkenin, ölçmek istediğini ölçüp ölçmediği konusunda ilk bakıştaki yargıdır. Örneğin haber düzeltme yeteneğinin olup olmadığını anlamak için bir paragraf metnin bir kişiye verilmesi ve bunu düzeltmesinin istenmesi yoluyla bu yeteneğe sahip olup olmadığını anlaşılması gibi. Bu geçerlilik ilk bakılan ancak oldukça zayıf bir geçerlilik türü olarak kabul edilir. Örneğin gençlerin uyuşturucu kullanımını engellemek üzere oluşturulan bir kampanya konusunda bilgi edinip, "Evet bu bir uyuşturucu kullanımını engelleme

programına benziyor” diyebilirsiniz. Bu yargınız oldukça zayıftır, çünkü edindiğiniz bazı bilgilere bakarak sizin öznel değerlendirmenizi yansıtıyor. Bu yargımızı daha savunulabilir kılmak için sistematik olarak araştırmaya devam etmemiz gerekir. Birinci örnekte, yazı yeteneğini ölçmek için verdiğiniz paragrafı dilbilimcilere göndererek, gerçekten dil yeteneğini ölçüp ölçmediği konusunda onlardan yorum alabilirsiniz. Böylece ilk bakıştaki geçerlilik konusunda daha güvenilir bir yargıya ulaşmanız mümkündür.

İçerik geçerliliğinde temel olarak işlemlerinizi ilgili yapının içerik niteliğine göre değerlendirirsiniz. Örneğin, gençlerin uyuşturucu kullanmasını engellemeye yönelik bir kampanyanın taşınması gereken niteliklerinin ayrıntılı bir tanımlamasına sahipsiniz diyelim. Bu tür bir programda, öncelikle hedefteki yaş grubunun gençler ve önleyici nitelikte (tedavi edici değil) olup olmadığının bunlar arasında olduğunu düşünmeliyiz. Eğer yukarıdaki iki nitelik varsa, bir programı gençlerin uyuşturucu kullanmasını engelleme programı olarak kabul edebiliriz. Bu örnekteki programın içeriğini saptamak oldukça kolay gözüküyor. Oysa özgüven, akıl gibi diğer yapıların içeriğini oluşturmamız o kadar kolay olmayacaktır.

3.1.3.2. Ölçüt İlişkili Geçerlilik

Bu geçerlilik sınıfında işlemlerinizin başarısını bazı ölçütlere göre sınırlarsınız. Peki bu geçerlilik, içerik geçerliliğinden nasıl farklılaşır? İçerik geçerliliğinde aslında ölçüt, yapının tanımının kendisidir. Ölçüt ilişkili geçerlilikte, kuram temelinde işlemlerimizin nasıl çalışacağına ilişkin bir önkestirim yapılır. Aradaki fark ölçüt olarak neyi aldığımızdadır. Ölçüt ilişkili geçerlilik sınıfının ilk türü *tahminsel geçerlilik*dir. Burada işlemlerimizin kuramsal olarak önkestirebileceği şeyi işlemlerimizin de önkestirme yeteneğine sahip olup olmadığıdır. Örneğin dil yeteneğini anlamak için kullandığımız yöntemin tahminsel geçerliliğini anlamak için, aynı paragrafı yayınevlerindeki deneyimli düzeltmenlere veririz. Eğer deneyimli düzeltmenler bu paragrafın kullanıldığı ölçümden

yüksek puan alıyorsa, işlemlerimizin tahminsel geçerliliği yüksektir. Çünkü, dil yeteneğinin yüksek olduğu bilinen bir küme uzman, kuramın da tahmin ettiği gibi bu sınamadan yüksek puan almaktadır.

Ayırdetme geçerliliği, ölçüt ilişkili geçerlilik türlerinden bir başkasıdır. Bu geçerlilik türünde işlemlerimizin kuramsal olarak belli kümeleri diğerlerinden ayırdetme beklentisini işlemlerimizin gerçekleştirip gerçekleştirmediğine bakarız. Örneğin kuramımız “manik depresiflerle”, “paranoid-sizoidleri” bazı niteliklerine bakarak birbirinden ayırt edeceğimizi öngörüyorsa; işlemlerimizin ve ölçümlerimizin bunu başarıp başaramadığı ayırdetme geçerliliğidir. Yeni bir bireysel iktidar ölçeği oluşturuyorsak (kuramımız toprak sahiplerinin topraktaki yarıcılardan daha fazla iktidara sahip olduğunu öngörüyorsa); işlemlerimiz ve ölçümlerimiz bunu ortaya çıkarabiliyor mu? Ayırdedici geçerlilik budur.

Ölçüt-ilişkili geçerlilik türlerinden biri de *yöndeşme geçerliliğidir*. Yöndeşme geçerliliğinde kuramsal olarak birbirine benzer olanların, işlemlerde de aynı derecede benzer sonuçlar verip vermediğine bakılır. Örneğin dil yeteneğini bizim yaptığımız gibi paragraf düzeltme yoluyla değil de, başka yollarla saptayan bir yöntem varsa, paragraf düzeltme puanlarıyla diğer test yöntemlerinde alınan puanların birbiriyle tutarlılık içinde olması gerekir. Yüksek derecede bağıntı varsa, yöndeşme geçerliliği söz konusu demektir. *Öteleme geçerliliği* yöndeşme geçerliliğinin tersidir. Eğer “sosyal yalıtılmışlık” düzeyini ölçmek için bir test geliştirmişsek, bu testin sonuçlarının “sosyal girişkenlik” testiyle zıt sonuçlar vermesi gerekir. Aynı kümeye bu iki test uygulandığında aralarındaki bağıntının son derece zayıf olması gerekir. Sosyal girişkenlik açısından yüksek puan alanların; sosyal yalıtılmışlık testinde düşük puan almaları gerekir. Durum böyle değilse, öteleme geçerliliği düşük demektir.